

1 2009
18582к

Қайсар
Ә.ЛІМ

2

Қайсар Ә.ЛІМ

СЕГІЗ ТОМДЫҚ ШЫҒАРМАЛАР ЖИНАҒЫ

2-ТОМ

Қоштаспаймыз, апа!

Әңгімелер, новеллалар, фельетондар

"Фолиант" баспасы
Астана-2007

ББК 84 Қаз 7-4

Ә 55

ӘЛІМ Қайсар
Ә 55 Сегіз томдық шығармалар жинағы. – Астана: Фолиант, 2007.

Т.2: Қошгаспаймыз, апа!: Әңгімелер, новеллалар, фельетондар. – 348-бет.

ISBN 9965-35-156-2

Жазушы, журналист Қайсар Әлімнің бұл кітабына әр жылдары жазылған көркем және деректі шығармалары енгізілген. Бейнелеп айтқанда, алты талғамнан тұратын: әңгімелер мен новеллалар, көсемсөздер мен фельетондар, рецензиялар мен қаз-қалпында секілді жанрларға топтастырылған дүниелер оқырмандар талғамынан шығатынына сенім мол.

Кітап көпшілік оқырмандарға арналған.

Ә $\frac{4702250201}{00(05)-07}$

ББК 84 Қаз 7-4

ISBN 9965-35-156-2 – (Т. 2)
ISBN 9965-35-154-6

© Әлім Қайсар, 2007
© “Фолиант” баспасы, 2007

I БӨЛІМ

Әңгімелер

*Асыл анам Бодай (Жезбілек)
Қасымбекқызының өшпес
рухына бағыштаймын.
Автор*

ҚАРА КЕМПІР

Баяу ашылған сықырлаулық есік бұл жолы да ана көңілін демеп, көтерерлік титімдей жаналық ұштығын аңғартпаған еді. Сусын әкелген абысынының бірі екенін көргенде ана байғұс кәдімгідей реніш білдірді:

– Тәйірі-ай, сен бе едің?

– Сүт кенжең, әне-міне, келіп қалар деп отырмыз. Хабар жібергелі не заман! Жол аяғы алыс дегендей, және мына күні түскірдің де райы жақсы емес. – Сырттан кірген абысын қолындағы сусынды Қара кемпірдің басынан бір елі ажырамай, "не боп қаладымен" талай түндерді кірпік қағусыз өткеріп отырған сіңілісіне ұсынып жатып, ақырын ғана сыбырлады. – Жарықтықтың ерні кезеріп жатыр ғой, шылап көрсен кайтеді.

Бұл кезде Қара кемпір бір уыс болған денесін ышқыныспен ырқына көндіріп, қабырға жаққа аунап түскен еді. Кәрі жүрек, бойынан әл-дәрмені тайған жүрек осы қимылдың өзіне ауырлап, онсыз да жан азабына қақталып жатқан тірі аруақтың демін тарылтып, есін тандырып жіберген еді. Көпке дейін көзін ашпай, қос өкпесі көріктей көтеріліп, басылып жатты.

Қос кемпір бір-біріне емеурін білдірді:

– Тыныс алсыншы бірауык.

– Кенжесін күтіп елендеп жатқан бейбаққа сенің кіріп келгенің де ауыр тиіп қалды ғой...

Қара кемпір өзіне-өзі келгендей жыбырлай бастады. Шүйкедей басын қымтай жапқан ақ жаулық астына жаңа әзірде қобыраңқырап кеткен самай шашын әлсіз, еті қашқан саусақтарымен жинастырып, жасырып қойды. Шынтақтан бүгіліп, сәл-пәл қимыл емеурінін танытқан қос қолы тұттап

жүк көтергеннен бетер зырқырап талып кете барды. Қарашығы семіп, нұры тайған қос жанар бір мезет баяғы ілгіштігіне бағып, төсекке сылқ түскен оң қолдағы жарқ еткен алтын сақинаны шалып қалды. "Қара тентегім сыйлаған жүзік еді..." Қолын қайыра көтеріп, тояттап қарағысы келіп кетті сақинаға. Бірақ дәрменсіз еді. Күші ырыққа көнбегенмен, ойы айқын, қиялы сол бұрынғыша самғағыш. Кеудені тырналап, ішкі сарайын қолмен қомдап араластырған, сүйек-сүйегін сырқыратып отқа қақтаған аса азапты қиналыстан бірауық сытылғанда, ойына ерік беретін. Келе-келе бұл шіркіннің де аясы тарылып, демігетінді шығарған. Әріден, алыстан қауымдап тартуға қауқары жетпей, әлсін-әлі жаңылып, енді, міне, бір ғана бекетті бетке алған күйі бар. Сүт кенжесін, келе алмай жатқан сүт кенжесін зарыға ойлауға ғана ой қуаты жетіп жығылатындай. Әлі есінде еді-ау! "Апа, мынау келініңіз екеуіміздің алғашқы айлығымыздан сізге алған сыйлығымыз. Қане саусағыңызды әкелші", деп сақинаны өзі салып берген. "Игілігіңізге салыңыз" деп келіні үлбіреген ерінмен әжімденген бетінен сүйіп алғанда, кәрі жүрек бір жасамады ма? Қолындағы, міне, сол сақина. Сақина орныққан тұс тыз-тыз ете қалғандай. Баласы мен келіні "апа, біз келдік, тәуір боласың енді" деп дәл қазір қолын қысып жатқандай, тәтті сезімге бөленіп жүре береді. Аса қатты жан күйзелісінен кейінгі бір сәттік жылы сезім кейуана бойын балбыратып, көз шырымын алғызған еді.

— Тыншықты білем.

— Жатсын кішкене, манағы иненің демеуі шығар. Уһ, қайтейін қайран, бауырым-ай! — деп қакима жаулықты сары кемпір қуыршақтай ғана дененің әр-жер бұл жерін қымтай түсіп бәйек болып жатыр.

— Өзге балаларын бір төбе, сүт кенжесін бір төбе санап жатыр ғой абысын. Сапары кіріп келер ме еді, қазір, — деп уақыт мүжіген шүйкедей кемпір ұйып қалған аяғын созынқырап отырды. — Қатпарлы қабақтың қалтарысынан шық жылтырағандай. Жүзі солыңқы, ұрты суалып кеткен. — Абысын қызық адам еді ғой. Сауын фермасында бәлен жыл бел бүкпей бірге жүрдік емес пе? Бір қабақ шытқанын көрдім бе? Сүт ашып кетеді деп, өгіз қамытын мойнымызға ілгізген де осы жарықтық еді.

Бригадирдің әбес қылығын бетіне баса-баса, сабасына түсіріп, көзімізді ашқан да осы абысын. Қайсы бірін айта берейін, өзінің шыншылдығымен, әділетті сүйетіндігімен, мейірім-ділігімен ел ішінде есімін былай қойғызып, Қара кемпір аталып кеткен абысынды осындай күйге түседі деп, кім ойлаған?

Қара кемпір денесін әлсіз қозғап, басын тіктенкіреп өзді-өзі күбірлей бастады:

— Сапаржан-ай! Бұл не қылғаның? Келінді, балаларды ала келмегенің не? Жок емес қой, бар ғой, шүкір! Жокқа жүйрік жете ме? Барын сүйе алмай қалай кетем? Сенің нашарлығың да, әйтпесе... Реңжіме, әкелші бетінді тағы да. О, не қылғаны, сүртіп таста жасынды. Мен жасықтығыңды көрмей өтейін...

— Сандырақтап жатыр, жарықтық! — деп екі кемпір бір-біріне үрейлі пішінмен қарасты.

Қара кемпір қайыра тыныстаған.

Мына қалжырап отырған екі кемпір жанағы күбір сөздерден соң көздерінің жасын сығысып алып, алма-кезек Сапарға байланысты өткен-кеткенді әңгімеге қосып отырды.

— Бие сауымынан оралып келе жатыр едік, — деп абысын бір түрлі жүзін жылытып, еңсесін көтере түсті. — Анадайдан Сапаржан салып ұрып келеді. Жай емес, сол қолын көтеріп алған, еңірегінде етегі толады. Тақаған сайын бақыруы күшейіп, ағаларының аттарын шұбыртып ойбайға басады. Жүрегіміз зу ете қалсын. Абысын шелегін маған ұстата салып, ұша жөнелді. Мен де сонынан қалмай дедектеп барамын. Сапаржан біз жете бергенде жалт бұрылып, орағыта қашсын. "Әй, ұл, андағы қолындағы не? Жылан шаққаннан сау ма өзінді? Анау салпылдап жүрген не деймін, Сапаржан! Тимеймін, келе қойшы бері" деп, абысын безек қағып, жанын қоярға жер таба алмады. Күлкім келеді-ау қазір. Сапаржан шынғырып жүріп, "тимейсің бе, апа, тимесең ғана барамын" деп жалбарынышпен өкіреді. "Жок, тимеймін, құлыным" деген соң барып, оралды-ау бері. Өңі кашып, боп-боз болып кеткен ұлымыздың бас бармағына бойлай енген етік бізінің ұшы екінші жағынан сорайып көрініп тұр. Баяғыда көрші кемпір қолына сәл пісіп алған бізден ұшынып өліп еді. Зәреміз зәр түбіне кетті. Жүрегім шайлығып, көзімді көлегейлей бергенім сол еді, абысындының қолына көшіп үлгерген

үшкір бізді байқап қалып еңіреп жіберіппін. Сапаржан да өкіруін сап тыйған. Абысын оның қолын орта шелек жылқы сүтіне сүнгітіп жіберіп, күледі: "Мынау ұл бізге ұстатпай кеткенде, маскара болатын едік. Осылай көп жүрсе ушығар еді. Ал мына жылқы сүті біздің датын сорады".

Екеуі ақырын ғана күлкіге булықты. Сол жолы Қара кемпір батылдыққа барып, бізді дереу суырып алмағанда, арты насырға шабатынын дәрігерлер де айтқан деседі. Сол жолы тесілген Сапардың қорғасын құйылған асығы әлі күнге Қара кемпірде сақтаулы екен...

Қара кемпірдің сінілісі де ойына әлденелерді түсіре бастады.

— Бір күні Сапаржан жана үйретіліп жүрген тайдан құлап, аяғын қатты ауыртып алды. Тайы түскір ескі жұрттағы өзінің үйреншікті желісіне тартып кеткен ғой. Мұнда біз отырмыз. Көріп отырмын, ер-тоқымын мойнына алып шабдар тай жүр анадай жерде. Аяғын әрең басып келген Сапаржан менің: "осында бол, жүруге жара, тайынды кейін мініп барарсың ауылына" дегеніме көнбей қойды. "Апам алдында ұят болады, ол кісі бос белбеулікті ұнатпайды", деп қоярда-қоймай аяғын кішкене сылатып, созылған сіңірін жазған соң жана қоныстағы ауылына тартты да отырды. Тайдан құлағанын шешесіне ақыры білдірмепті. Кейін бір сөздің ретінде бұл жайлы менің аузымнан шығып кеткенде апам: "Ер адамның қайратты, ұстамды, қиыншылыққа мойымайтын болып өскені дұрыс. Міне, осындайдан да намысы оянып, еркөңіл болып қалыптасады" демесі бар ма.

— Есуастау, бірақ адамға зияны жоқ Мырза деген елкезбені де боранды түннің ішінде қорықпай үйге кіргізіп, ыссы тамақ беріп түнеткенін әлгі кемтардың өзі күні бүгінге дейін шарлаған жеріне жайып жүрген жоқ па? Несін айтасың, абысынның қайырымдылығына сөз жете ме? — деп кішкене кемпір жаулығының ұшын көзіне апара берді.

Аласының небір ізгі қылықтары санасында бой көтеріп, өзін-өзі ұстай алмаған сары кемпір кемсендеп, дауысын ептеп шығарып жіберді. Орамалмен аузын қанша тұмшалап бақса да тереннен лықсыған өксік ерікке қояр емес. Қос иығы

солқылдап, бүкіл денесін безгек бұғандай қалш-қалш еткен күйі, "бауырым, бауыр етім" деп сыртқа шығара айтып қалды.

– Не дейді, не дейді бұл, жазған! Жылап отырғаннан саусындар ма түге? – делі Қара кемпір әлсіз, бірақ соншалықты мығым сөйлеп. – Мені былай аударып салындаршы.

Екеуі еппен қимылдап, әзиз ананың бір жапырақ етсіз тәніне аяушылықпен қол тигізе демеп, бетін бері қаратып жатқызды.

Жүзіне жарық түсті. Үңірейіп, ақ шелденіп кеткен көзге тіктеп қарау қандай қиын! Бір кездегі жанарға ұялаған мейірімділік ығысып, ызғарға орын бергендей. Шодырайған бет сүйек бұрын келбетті кескіннің ажарын еселеген еді дегенге кім сенер қазір. Кезерген ерні қызудан жарыла-жарыла егеудей болып, қан-сөлсіз шорланып қалған. Сол ерін сәл жыбырлады:

– Кішкене, су тигізші!

Қалайы қасық тіршілік нәрін ілестіріп, ерінге жанасқанда қайран ана мазасынан айрылды. Қасықты тістелеп, шықырлатты. Бір тамшы су ішке өтіп, сеп тигізе алмағанына ызаланғаны соншалық екі иығына алма-кезек тіс салып, көзі ақиып күллі денесін ғаламат күш кернегендей елірінкіреп кетті. Қос кеудесін шеңгелдеп қысып, жұдырықтай жанын аласұра іздегендей. Уысына іліксе сол жанын сығып тастап, мына азаптан мәңгіге арылмақтай.

Есік ақырын ашылып, ішке медбике қыз кірді. Бұл жолы ана есіктің ашылғанын байқаған жоқ еді. Ине тәнге емес, сүйекке кадалғандай, жүрек ездірді... Ана сәлден соң маужырап, момақан күйге енді. Көзін жұмып жатып, Сапаржанын ойына алды. "Неге келмей жатыр? Баяғыда үлкен шаһардың бірінде шаңырақ көтеріп, отау құрғанда үйлену тойына бара алмап еді. Жел құзы көбейіп, жолға шығудан сескенбеді ме? Әйтпесе, канат байласа да жететін еді ғой. Осыған ренжіп қалмады ма екен? Жазда сол тойдың жалғасы ауылдағы құдайыға жалғасқанда Сапаржанының шарап ішкенін тұңғыш көріп катулы қабақтың ызғарына алған. Әлде соны көңіліне ауырлады-ау, нәті?! Бірде отбасының үстінде жас

келінінің қолынан балдай шайды сіміріп отырғанда мандайы жіпсіп, күлдіргі бірдеме айтқысы келген. "Сапаржан алыс қалаға оқуға аттанғанда іш киімінің ышқырына көрінбейтіндей етіп ақша қалта тігіп беріп едім, бар қаржысын соған тығып тепшіп те тастаппын мен байғұс. Кейін жол бойында ақшасына қолы жетпей, Сапаржаным әйдік қысылған екен. Соныма әлі күнге күлемін, есіме түскенде" деп Сапаржанына қарағанда, ол қып-қызыл болып кетіпті. Сол жолы келіннің алдында қатты ұялтып алдым білем. Әйтпесе, неге келмей жатыр?.." Ойы үзілді. Талықсынқырап кетіп еді.

— Осы абысын бүгін шаршауды жиілетті. Молдекенді шақыртып қойсақ қайтеді?

— Сөйтсең сөйтші. Жеңілдік айтып отырсын...

Екінші бөлмеде көз шырымын алып жатқан молданы ілестіріп келген кішкене кемпір жаналық айтты. Сапар орта жолда облыс орталығында отыр екен, күннің борандығынан бүгін жете алмайтын түрі бар.

Көзін сығырайтып ашқан Қара кемпір өзіне төнген молданы көрсе де байқамағанысып, сіңілісіне сыбырлады:

— Тісімді тазалайыншы, Сапаржаным "келе жатырмын, апа", деп құлағымның түбінен үн қатқандай болды. Тіс жуғышты әкеліндерші... Тісім сарғайып та кеткен шығар. Қазір сүт кенжемнің бетінен сүйгенде, иісі шығып жүрер...

Соңғы сөзін демі жиілеп, тұтығынқырап айтты. Сәл көзін жұмып қайыра ашып алды да:

— Дұрыс болды... тісім тазаланып қалды-ау, — деп тыншыды.

Сіңілісі булығып жылады. Молдекеңе жалтақтап қарап:

— Сандырақтап жатыр. Бұрын бүйтпейтін еді. Тісінің жуылмағанын да сезбей жатыр ғой! — деді кемсендеп. — Балалары, келін-кепшіктері кіріп отырса қайтеді. Шақырайық па?

Бұған дейін Қара кемпір маңайына онша көп адамды жолатпай келген. Бөлме лезде толып кетті. Жылап, сықтау көбейді. Немерелері "әжелеп" шырылдайды. Үлкендер жағы қимастықпен көз тігіп, тұнжырап отыр.

Бір кезде Қара кемпір жанарын қайтадан ашып алды да әмірлене сөйледі:

— Пердені сырындаршы, теректерді көрейін! Сүт кенжем отырғызған терек еді! — Арғы жағын айта алмады. Тілі байланған. "Адам қатарына қосқандай едім, көргені жоқ деп ешкім айтпас. Соны медеу тұтып кетіп барам. Сапаржанымның көзі түсер сен терек, сәлемімді жеткізе көр! Жазда келсе менің алақаным болып жапырағыңмен маңдайынан сипарсың..." демекші еді, күрмелген тіл оны істетпеді.

— Ашындаршы, ашындаршы пердені, — десіп жатыр отырғандар.

Теректі көрді ме, көрмеді ме, жүзі әйтеуір терезе тұста. Бір кезде денесі жиырылып, кеудесі көтеріліп, басы шалқақтай, көзі бұрынғыдан да кең ашыла ақшиыңқырап бара жатты. Сонғы бір лебізін мына отырғандардың құлағына құйып кеткісі келгендей, жан дәрмен күйде үздік-создық былай деді естілер-естілмес қана:

— Сүт ке-е-ен-жем неге к-кешік-ті-і!..

1980

ҚАҢБАҚ ШАЛ

Менің атам қызық адам. Құдды, бала дерсін. Мінезін айтам да. Жасының ұлғайғаны ма, қайдам, соңғы кезде тіпті аңғалақ, жоқ нәрсеге сенгіш, секем алғыш, табан астында кірпиязданғыш болып алды. Шалының қартайғандағы бұл "жаналығы" әжеме ерсі көрінеді білем, ол кісі өзінен-өзі күбірлеп: "байғұс, алжыйын дегеннен сау ма? Баяғы бітте шамның жарығына үймелеген көбелекше күйгелек болып бітті. Бұған не көрініп жүр?" — дейді қайраны таусылған адамның пішінімен. Маған салса бәрібір. Ал менінше, атамның бұл мінезі ашылмаған аралдарды ашып беруге көмектесетіндей. Өйткені атам қай нәрсеге болсын ашық сын тұрғысынан көзқарасын білдіріп, өтірік, бойкүйездік, қағазбастылық, әміршендік секілді, не керек әйтеуір, мына біздің ұлы мұрат тұнған ақ айдынды қоғамымызға жат қылықтың бәрін шындық қамшысымен аяусыз паршалайтын. Бұрын да иә, адалдықтың туын көтерген адам ғой. Қазіргісі тіптен ерен.... Мұндайда оған ешкім қарсы келмейді. Басын изей, мақұлдап,

қоштап, қуаттаған емеурін танытып отырар. Әй, сонда атама әйдік риза боламын-ау!

Кешегісін айтам-ау, ішек-сілем қатты. Әрине, сыртқа шыққан соң ғана булыққан күлкі тиегін ағыттым, әйтпесе қайда, ол кісінің көзінше тырқылдау. Мен сол оқиғаны сіздерге айтып берсем қайтеді?

Киіз үйдің түрілген іргесінен лекіген самалға рахаттана бойын ұмсынып атам қисайыңқырап жатыр. Жаңа мен құйып берген шәйді көп сораптаған. Шәйді мен құйып берген себебім, әжем жақынымыздың қырқына кетіп еді. "Елден ұят, бірге барайық, төбе көрсет, жырылып қалғанын жарамас", – деп әжем осынша айтып көріп еді, шалы "болмайды" дегендей, жартылай қайралған орақтың қылшылдаған жүзін бас бармағын туратып тастардай-ақ батыра байқап көріп, өзімен-өзі болып кетті. Әжем абысынының соңынан үнсіз ере берген... Шәй ішіп отырып бір орамалды малмандай қылды да, керегеге жая салды. Қолындағысы анау, екінші орамал. "Әй, көкем-ау, шәйің балдай екен" деп сораптап тартады дейсің. Мен екі кесеге кезек құюға әрең үлгеремін. "Ып-ыстық шәй өнешін қалай күйдірмейді екен" деп таң қаламын.

– Әй, көкем-ау, – деді босаған кесені маған ұсынып жатып, – айналдым сол, қара тайлақтан! Мына атанның ендігі бар үміті өзінде екенін біліп қой. Жетпіс сегіз жас ғұмыр ма, тәйірі. Бір күнгідей болды ма? Не тындырдым осы қамшының сабындай қысқа өмірде? Тигізген пайдам қайсы? Рас, фәшист иттен өш алдым. Оны Отан үшін екінің бірі істеді емес пе? Запперме болдым. Мұнымды да бұлдай алмаймын. Себебі белі шойырылып, тұралап қалған шаруаны төрт аяғынан тік тұрғызу азаматтық парыз еді. Енді, міне, бойдағы қуат кеміп, ойдағы орындалмаған көп арман жан-жақтан қыспаққа алғанда, саған, қара тайлағым, үміт артқанымды шексіз бақыт санаймын. Кәрінің барар жері белгілі, ал жастың алар жері белгілі. Есінде болсын, атанның мына сөзі: "Еліңе пайдалы азамат бол, ол үшін жас басыннан уақытты қадірле. Күнде төсекке қисаярда өзіңе-өзің есеп бер. Өзіңді өзін екі бөліп, біріне-бірін сынат. Ертеңгі күнің бойыннан бүгін табылған мінді қайталамайтын болсын. Көп тындырдым деп кеуде қақпа!"

Менің тамағыма бір сұрақ кептелді:

— Ата, сіз сонда халыққа аз пайда келтірдім деп налысыз ба?

— Иә, көкем-ау. Халқын сүйген жан бітірген ісіне ешқашан қанағат көңілде қалмас.

— Енді оның орнын қалай толтырмақсыз?

— Көз жұмғанша жұмыспен алысып бағам, қалғанын сенің мойнына артам, қара тайлағым, — деп кеңкілдеп күлген атам орнынан ширақ тұрды. — Міне, әңгіме бұзау емізеді деген осы. Шөпшілерден ұят-тағы. Олар бізге сенеді. Біз кімге сенеміз? — Маған көзін сығырайтып тұр. Менің бірдеме деуім керек, әйтпесе шарт кететіндігі бесенеден белгілі.

— Біз өз еңбегімізге сенуіміз керек.

Атам алақанын сарт еткізді. Менің бокмұрын құрдасым Әлібектен бір айнысайшы.

— Бәрекезде-е-е! Мынау жігіттің сөзі!

Осы кезде сырттан мотоциклдің дырылы естілді. Дырылынан танып тұрмын. Мәлік ағамның "Уралы". Екеуіміздің әкеміз бір туысады, осы шалдың кіндігінен. Біз шығып үлгермедік, ішке Мәліктің өзі кіріп келді. Әлденеге еліріңкіреп алған. Қос кеудесі көрікше көтеріліп, басылып тұр. Мотоциклді мініп келген кісі емес, онысын арқалап жеткен адамға көбірек ұқсайды. Мұндай түрін бірінші көруім.

Атам оған таңырқап қарап тұрды да:

— Жын қуып келемісін? Бірдеме көрінген бе өзіне? — деп жекіріп тастады. — Дені дұрыс адам үйге жүгіріп кіре ме екен?

— Ата, ендігісі тек сізге байланысты. Мына сорлы немеренізге пейілінізді бере көріңіз, — деп Мәлік ағам демі жиілеп, үздіге бастады.

— Мына пәтшағарға бірдеңе көрінген бе, түге? — Атам маған қарайды. Сосын қайта шүйлікті. — Е, айтсайшы, түге, тығылмай.

— Сіз келінді болсын деп едім... Қыз көнді.... Енді өзіңіз рұқсат берсеніз, той төбесі көрініп тұр... — Мәлік ағам "әй, бокмұрын, саған не жоқ" дегендей, мырс ете қалған маған ажырая бір қарап қойды да, жалбарынышты жүзін атама бұрып алып, жауап тосты. Мен жым болдым. Маған бәрібір. Ішімнен

атамның келіскенін қалап тұрмын. Ой, тойдың несін айтасын, тек тойға жазсын деңіз. Ол күні ауылдан ұйқы қашады. Түндіктер ән мен жырдың әуенімен желпілдейді. Бәрінен бұрын жерошақ басының думанын айтсайшы. Оттың қыпқызыл тілі қара қазанның сауырын тойымсыз жалап жатады. Ал қазан іші бүлк-бүлк. Бабымен піскен жас еттің иісі мас қылады. Кілең жүгірмектер ошақ басына үймелеп, төрт тағандап тамсанып дәм дәметкен иттерден бетер ұйлыға түсеміз. Ондайда, әрине, бірді-екілі сирақ-мирақ та тимей қалмайды. Бірімізге тиді ме, бітті – бәріміздікі! Құйқа тандайда ериді. Сосын әйда, ақ сүйек ай астына шығандап кетеді, ал іздеп көр. Тойдың осынысы ғой жанға жағатыны. "Е, биссіміллә, той болса екен! Атамның қыңыр мінезіне соқпай өтіп кетсек, той болды дей бер, қара тайлақ!"

Егер атам қазір күлімденкіреп, жүзін жылытса мен: "Ата, Мәлік ағам бата беріңізші. Той болып қалсын да" демекке оқталып тұрдым. Әйтеуір Мәлік ағам жәрдемдесе берейін де. Жеңгеме бір мақтауымды асырып жіберсе, көп қайныларының ішінен жұлдызым жарқырап шыға келмеймін бе? Ондайда женгенің бар тәттісі ауызда дей бер.

Атама қараймын. Қабак тұстан шоғырланған қара бұлт бүкіл бет-аймақты торлап, түнеріп келеді. "Бітті! – дедім зәре-құтым қалмай, дайын тойдан айырылдық!"

Әлгі бұлт бірте-бірте тұтаса келді де, ғаламат қоюланып, найзағай жарқылымен қақ айырылды:

– Не қылған той, қораға бір тал шөп түскен жоқ. – Мәлік ағам көз алдымда кішірейіп, шөгіп бара жатты. – Пісіп келе жатқан егін анау! – Мәлік ағам жердің тесігі емес, сызаты болса соған кіріп кеткісі келгендей қипақтай бастады. – Келінге атасынан, мына қайнысынан сәлем айт, біздік болса, кос науқанның аяғын күтсін! – Мәлік ағамның тізесі дірілдеп, көзіне мөлтілдеп жас тұнды. Күлкім келіп кетті, бірақ ерлікпен шыдап бақтым.

Мәлік ағам мотоциклін бүйірден аяусыз бір теуіп от алдырды да, құйындатып пішеншілер қосына кете барды. "Аспазшы жеңгеме бүгін не бетімен қарар екен" деп бір түрлі оған жаным ашып, жүрегім елжіреп кетсе де сыртқа шығып атамнан

тасаланған соң Мәлік ағамның көзіне жас әкелгені елестеп, құмардан шығып күлдім ғой. Күлемін ғой, ертең басқа түскенде... Күлкіге қанған соң Мәлік ағамды тағы аяй бастадым.

Атам үнсіз барып қайрақ басына отырды. Мен қайрақ қызып кетпесі үшін шүберекті суға малып алып, ара-кідік ылғалдап тұрдым. Атама білдірмей қарап қоямын. Манадан бері жүзіне тіктеп көз салуға қаймығып отыр едім, "е-е, көңілдене бастаған ба?" Мұрты жыбырлайды, жанарынан шуақ төгіледі. Кен кеудесін күлкі қытықтағандай керіп-керіп алады. Келінді болатынына қуанып отырғаны ма екен?" деп топшылаймын да, "не де болса еңбектің қызығына еліткен шалдың түрі бұл", деп өзімше тұжырым жасаймын. Қайсысы екен, ә? Ішіне түсіп білер ме еді?

— Әй, көкем-ау!

Селк ете қалдым.

— Айналдым сол, кара тайлақтан!

Зу еткен жүрегім орнына түсті.

— Неге үндемейсің, пәтшағар! Немене, жеңгесіз қалдым деп қайғырамысың?

— Иә, ата, жо-ға-а! — Сасқан үйрек артымен ұшадының кебі. — Жеңгесіз кетсем де, оған ренжіп отырған жоқпын, ата.

— Енді неге алаң көңілсің?

— Сіз секілді қартайғанда да жұртқа пайдам тиер ме екен деп, ойға батқан едім.

— Шын ба, әй, көкем-ау. Міне, сенен адам шығады! — Атам қайрағын тоқтатты. Маған жаңа көргендей тесіледі. Өзінің жылдар арасында жоғалып қалған жастық шағын менің бойымнан іздеп тапқысы келгендей құмарлық бар көзінде. — Еңбекшіл болуға талпынғаның дұрыс. Ал жеңгесіз өтейін дегеніне келіспеймін. Той да болар, жеңгеннің мойнына асыларсың да, тек мына ел шөбін қораға тартып, астығын камбаға құйып алсын десейші.

Мен жаңағы топшылауым мен тұжырымымның негізсіз емес екендігін ұғып, ақты-қараны ажырата бастағаным өзімше жал күдірейттім.

Менің атам қызық адам дедім ғой. Сөзімнің жаны бар. Міне, көленкеде естіп жатырмын, механик Кәрім мәшинесімен келіп тоқтады да атама сәлем берді.

– Ассалаумағалайкүм, қаңбақ шал!

– Ағалайкүммүссәләм, батырым! – Атам сәлемге сусап отырған адамдай, рахаттанды да қалды. Қалбалақтап ұшып тұрып қолын да алды білем.

Қаңбақ шал десе бітті, атамда дегбір қалмайды. Бұл есім оған соңғы жиырма жылдың бедерінде ілескен. Содан бері азан шақырып қойған Әділхан атын ығыстырып, жұртқа құлаққанды болып, сінісіп кетті. Әйтеуір мен ес білгелі әжем де "қаңбақ шал" деп келеді. Өзекжарды балалары да осылай атайды. Осы көлденеңнен қосылған атаудың не сиқыры бар екендігін кім білсін, әйтеуір, атама майдай жағады. Қандай күйіп-пісіп тырысып отырған жерінде "әй, қаңбақ шал" деген дауыс жетті ме құлағына, лезде өзгеріп, ашу қысқан денесін дүр сілкіндіріп, құлпырып шыға келеді, елпең қағады. Кейде мен де балалармен қақтығысып қалғанда "қаңбақ шалдың алдына сүйреп апарайын ба" деп ойқастаймын. Ондайда олар да жым болады. "Атамның жанына жақын осы жанама есімнің неліктен құдіреті күшті екен. Шіркін білсем ғой".

Бірде әжеме қолқа салдым.

– Әділхан деген әдемі аты барда, қаңбақ шалы несі, әже?

– Ой, айналайын-ай, соны кім білген.

– Қалай білмейсіңдер, атауын атайсыңдар. Бір гәп бар да.

– Гәп дейсің бе, балам, бар болса бар шығар. Алпысқа жетіп пенсияға шыққанда, қаңбақша домалап үйде отыра алды ма. Жеріне қашқан жылқыша таң елең-алаңнан пермесіне тартады. Онысымен қоймай, қайда екі қолға жұмыс бар, сол маңнан табылады. Сондай сәттердің бірінде құрдасы іздеп таба алмай дал болсын. Жатып тұрып өзінше кейігені: "Қаңбақ жел аңсайды, Әділхан пенсияға шыкса да жұмыс аңсайды. Нағыз қаңбақ шалдың өзі де, енді қайдан кезіктірдік оны". Содан ел құлағы елу деген, таралды да кетті ғой, осы сөз. Тіпті шалым: "Қаңбақты жел айдаса, мені жұмыс айдайды" деп мәз болатынды да шығарды. Осы, қалқам, мәнісі мен бірдеңе білсем.

"Несі бар, – деймін ішімнен өзімше ойға батып. – Жұрттың бәрі жұмысты жанындай жақсы көретін атамдай-ақ болсын. Пенсияға шыққан шалдар қаңбақ шалдай жапырып жұмыс

істесе, ел байлығы артып, бала бас сайын қос велосипед мінбес пе едік!"

Механик Кәріммен әлгінде ғана әмпей-жәмпей болып тұрған атам, енді жоқ жерден шатассын:

– Шөпшілерге ат ізін салмағанына бақандай төрт күн болыпты. Мұнына жол болсын, пәтшағар!

Кәрімнің дауысына аздап діріл араласты:

– Ке-кеше баруға жиналып едім, қатыны түскір толғатып... Атам лезде сабасына түсті.

– Ойбай-ау, былжырап манадан бері неғып тұрсың айтпай. Келіннің аман-сау жаны қалды ма, әйтеуір.

– Қалғанда қандай! Өзімнен айнымайтын торсық шеке ұлды алдына өңгеріп емізіп отырғанда, әлемде одан асқан бақытты жан жоқ дерсіз, қаңбақ шал! – Кәрім өн бойы кернеген шаттықтың желімен желпініп, батылданып кетті.

– Дұрыс-ақ екен, бауы берік болсын, – деп кідіріп қалды атам. Мен Кәрім бейшараның басына ашу бұлты тағы үйірілмес пе екен деп, қипақтай бастадым. Жүрегім сезген екен. – Осы сендер жауапкершілік дегенді ойыншық көресіңдер ме? Төрт күн бойы қырға шықпау – қылмыс қой мынандай науқанда. Пәтшағар-ау, күллі зәпчасты мәшинене тиеп алып үйінде шалжиып жатуға бетін қалай шыдайды? Кім саған прәва берді? Ұят екен мұның. Баяғыда соғыста жауапкершілікті жалау етіп көтеріп шабуылға шығатынбыз. Отан алдындағы жауапкершілікке бір мысқыл сызат түсірмеймін деп жанын қиған талай боздақ. Ал сен келіп, пәтшағар, жауапкершілікті жатып ішердің жастығына айналдырмақсың. Болмайды, күнім, болмайды!

Мен ойлаймын: "Бұл қаңбақ шал көңілге қараса қайтеді, шіркін! Сосын тіпті оған бұлай ұрсуға хақы да жоқ қой. Бастығы ма әлде Кәрімнің? Немесе екі туып бір қалғаны ма? Осы жұрттың өзі де кінәлі ме деймін. Қаңбақ шал, қаңбақ шал деп бастарына шығарып алған. Бастықтарының сөздерін жүре тындайтын кейбір кер жалқау, кесірлердің өзі қаңбақ шал айтса, тәк тұра қалады. Ал, дандайсытындар... Менің нем кетеді дейсіндер. Онсыз да қаңбақ шалдың жақсы көретін немересі деп бала біткен ығысып жүреді өзімнен. Маған сол да жетіп жатыр..."

Мен өз ойыммен болып кеткен екенмін, Кәрімнің көңілді күлкісін құлағым шалды.

– Жауапкершілік дегеннің мәнісі жетеме енді жеткендей, қанбақ шал!

– Е, жарапты. Жауапкершілікпен еңбек етсең, еңсең биіктер, елің көгерер. Ал енді тек тұрма, келіннің жайын бір біл де, қырға тарт!

Мен де арқамнан батпан жүк сырғығандай, жеңілденіп сала бердім. Тасадан шығып, қанбақ шалдың кейпіне құмарлықпен көз тастап едім, қияқ мұртты атамның осы сенімді тұрысынан, сонау алысқа паңдана қарасынан ертеңгі бар болмысымды көргендей болдым! Бұл ғажап сезім менің өн бойымды ешқашан өшпейтін от-жалынмен шарпып өткендей еді...

1980

АҢСАУ

Туған жердің топырағын басып тұрмын. Жана әзірде "АН-2-нің" аспандағы қақпақылынан ойнақшып, құсарман халге жеткізген жүрегім жұпар ауаға шығысымен сәтте сабасына түсті. Сол-ақ екен мен-зең басым берекемді алған дың-дының желге ұшырып, зіл-батпан бойым жеңілейіп сала берді. Көзім шарадай жанып, жанарымды дөң үстіндегі аэропорт алаң-шығынан төмен сусып, бытырай жайылып жатқан аудан орталығының біркелкі емес үйлеріне қомағайлана тіктім. "Армысын, туған жер!" Екі жыл көңіл төрінен бір түспеген, сағынышымды сарғайтқан, сұлу аймағым! Отан алдындағы борышымды бір адамдай орындап, өзіңе келіп тұрмын, ыстық мекенім!" Қуаныштан жарылуға әзір жүрегім үнсіз егілді. Марқайып, масаттанған бойда жеңіл қол жүгімді үйіре серпіп, кең адымдай поселкенің шығыс жағындағы туған ауылым Қыземшекке шығатын жолға асықтым. Үйге жетіп жығылсам!

Өкіртіп жүк тиеген екі тіркемелі мәшине майпазданып тоқтай берді. Мына түрін көріп: "өгізге мінгендей болармын" деп қол көтермедім. Өте шықты. Оң қапталдан сумаң еткен жеңіл мәшине, салып ұрып жетіп-ақ қалды. Белгі беріп үлгердім.

— Қыземшекке ала кетсеңіз екен?

— Үстін басып өтемін. Жолың болғыр екенсін, отыр, солдат!

Мың болғыр жанға мың алғысымды аямай арнап келемін. Қазір-ақ күн батпай жетіп қалатынымды, үйдегілердің мәресәресі шығып қуаныштан тасып-төгілетінін ойлағанда "бақыттысың сен, бақыттысың!" деген өз күбірім өзіме естіліп қалады. Шофердың да құлағы шалды білем, маған аялы көзін бір төңкеріп, сәл күлімсіреді. Ұзын жолды мәшине донғалағы комағайлана орап келеді.

"Ақ әжем-ау, немерең келер жолды күте-күте екі көзін төрт болған шығар? Екі айдай болды әне босаймын, міне босаймын деп хат-хабарды үзіп те алдым білем". Туған ауылым, ондағы өз түндігім мен өз жүрегім арасындағы екі жыл бойы керілген сағыныш жібі қысқара түскен сайын, ет жақындарым, дос-жарандарымның бейнесі айқын елестейді. Мен солардың ішінен орта бойлы, келісті қыр мұрынды, көзіне ақыл тұнған, кесек қара кемпірді бөлектеп алып, сол аяулы адамға деген ынтықтығымды қалай басарымды білмей дел-сал күй кештім. "Ақ әжем-ау! Арсаландап мойыныңа асылғанда қазір, қуаныш жасымен бетімді жуарың анық кой!"

Көз алдыма сол жолғы алыс сапарға аттанар сәтім оралды. Әжем үйреншікті ыңкыл-сыңқылы жанына батса да, дәл мен кететін күні ерекше сергектік танытып жүрді. Жол дорбама иісін аңқытып сүр ет пісіріп салды. "Жұмыртқа жеңіл тамақ, жүре жеуге оңтайлы. Әй, осы тауық ұстамайтынымыз-ай. Рәш-ау, бері келші, көршінің бар жұмырткасын сыпырып әкел, бол" деп келінін жұмсап жіберді. Сосын оларды, өзі бір-бірлеп дара орап жайғады. "Ащылауына жақсы", — деп екі уыс қойдың құртын да нығырлады.

Топ бала мінген мәшинеге беттегенімде Рәш анам өзін-өзі ұстай алмай еңкілдеп жылап жіберді.

— Тек, мұның не? — деп тыйып тастады келінін әжем. — Байқаймын, өзінің де көңілі босап тұр. Сыр бергісі жоқ, бірақ. — Жылағаны несі, қайдағыны шығарып. Алыс сапарға аттандырарда жыламас болар. Қуан, қайта. Әскер қатарына жарағанына қуан балаңның. Аман-сау қауышуға жазсын деп

тіле. Тілекке көздің жасын қосу жарамайды. - Осылай деді де мені бауырына қысып, біраз үнсіз қалды. Жұрт та тым-тырыс. Кәрі әже мен кішкене немеренің кимас қоштасуына кедергі жасамай тұр. Әлден уақытта әжем мені құшағынан босатып жүзіме тіктей қарады да:

— Әскердің алды бол, құлыным! Соңыңнан жаман сөз ерітпе, — деді. Өзі тас-түйін. Қатал кісі еді. "Егер, аманатымды орындамасан, келгесін сыбағаң бар" дегендей елестеді сол тұрысы, сол жанар қадасы.

Мәшине қозғалып кетті. Топ бала "қош, қош!" деп шу ете түстік. Жарқын жанарын кең кере, тұңғық көзіне үміт сәулесін өрбітіп менің қайран, кимас Ақ әжем қолын бұлғап қала берді. Сол өзіме ең жақын, ең асыл, ең ыстық бейненің суретін көз алдымнан тасалағанша өз жүрегіме аласұра жайғастырып, көшіріп алдым.

Сол дара бейнені екі жыл бойы жүрегімде ыстық махаббатыммен аптап, мәпелеп кір шалдырмай алып келе жатқан бетім, мынау.

Жеңіл мәшине жүздектігін сездірді. Албарбөгет асуына тұмсық ілікті.

"Ақ әжем-ау! Шашылған құмалағың құбыланы көрсетіп, бетімді түзулеп отырсың ба қазір?"

Жұртқа қара кемпір, ал өзіміздің отбасында ақ әже аталып кеткен қадірмен қарттың қасиетке толы өмірінен өнегелі үзіктер тарқатылып, санамды сан орап шырмай бастады...

Шібідей шілдіген он шақты немереннің думанды дуылды ешнәрсеге айырбастамайтын, асқар таудай Ақ әжем, сенің жүріс-тұрысың, сирек те болса жан жадыратып тастайтын сергек күлкің, біреудің ала жібін аттамайтын адалдығың, парықсызға пана болмайтын қаталдығың, "өле жегенше, бөле жегенді" қалап көрші-қоланмен араласқыштығың — бәрі-бәрі санамда сайраулы-ау! Арыстай төрт ұлыңды асқар тау әкесіз-ақ, "сендердің табандарына қадалған шөңгір мандайыма сызат салсын" деп жүріп қатарға қосыпсын. "Балаларының тәрбиесі қандай?" деген танданыстарын талай естігем жұрттың. Алдыңғы арбаның ізімен біз де ілігіп келеміз ғой деп есептеймін.

Алыстағы сендерді ойлағанда тамаққа түйілемін дейтінсің, оқудан оралған ұлдарына. Сонда біз кілең бозөкпелер: "Ақ әже, түйіле берген соң шайды көп ішесің бе?" деп сұрақ қадайтынбыз. "Иә", – дейтінсің тершіген жүзінді асықпай сүрте құрғатып. Түйілудің мәнісін ер жеткенде, жырақта жүргенде сезінгендеймін енді. "Ақ әжем-ау, сенің бейнең көз алдыма келгенде өзім асқа түйілемін!"

Сарықопаның сары масасына таланудан қашқандай оның жалпақ жонын сыр етіп сызып өтті мәшине. Мен ақ әжемнің небір игі қылықтарын аңсаумен еске түсіріп, жаңғыртудан жалығар емеспін.

"Бір күні сабақтан оралсам, Ақ әжем-ау, арнаңнан асып жүр екенсің. Шешінбей жатып маған келдің де: "шалдың атын шулатып, таспен басып елге әйгілеген сенсің бе?" – деп бетімнен сүйдің. Жымыысымнан "иә, менмін", – деген мақтанышымды аңдадың. Сосын ақырын күрсініп алып: "шалдың атын шулата бер осылай!" дедің. Кейін білдім ғой, аяулыңнан тым ерте құшақ ажыратқаныңды. Мен содан бастап аудандық газеттің бетінен түспей қойдым. Әр хабарым Ақ әжемнің арайлы жүзіндегі сан жұп әжімдерді жазып, сәт те болса көңілін көл-көсір шаттыққа бөлейтінін сездім. Кейінірек, Ақ әжем-ау, кара танитын немерелерінің көмегімен аудандық газеттен өзге басылымдарды да қызғыш-тай қорып жинайтынсың".

Қылы түбегінің қылдай өткелінен әрі өтісімен мәшине жүрісі бұрынғысынан жаңылып қалғандай болды. Анадайдан қарауытып ауыл төбесі қылқиып еді...

Қоңыраулы өзенінің қоңыруын үзіп қылғынатын тұсын ел іші "құлақ" деп атап кеткен. Дәл соның жиегіне жанасқанда ескі көндер тізбегін көрдім. Ақ әжемнің жастық шағы осы көндердің бірінде өтіпті. Әне, анау тек қабырғалары ғана қалған үйге Ақ әжем келін болып түсіпті. Олай-былай жүргенде өзі көрсетіп көз қанық қылған. Сол отбасында Ақ әжеме байланысты сан жылдарды артқа салған бір әңгіме бар...

"Кәрі әже жас келініне ақыл айтып жатыр:

– Қарағым, мына үйге табақ етің не? Артыңды ойласаңшы. Ертең ұзын сары келеді ғой...

Бірде кемпір құдайыға шақырған үйден кештетіп келсе, келіні бүлкілдетіп қазан асып жатыр екен.

— Бәрін қалдырмай салыпсың ғой, сыйлы біреу келді ме? — деді ол келініне сыбырлап.

— Иә, ене, өзіңіз айтып жүретін ұзын сары келді. Сосын ғой, үйіп-төгіп ет салғаным.

— Әй, баламысың, — деп күледі кәрі әже, — мен ұзын сары деп, ертеңгі келер ұзақ күнді ескертіп, оған дейін асынды тауысып алма деп едім ғой. Мынау отырған өзіміздің Қапаш емес пе?

Сондағы жас келін — бүгінгі менің Ақ әжем! Өткеннің сабағын қазіргі жағдаймен сезімталдықпен жымдастыратын ол кісі келін-кепшіктеріне ақылгөй әрқашан.

... Әлемнің жарығын,

Сыйладың сен маған... — ыңылдап кетсем керек.

— Ә, ауылды көріп, көңілің орнықты ма? Жас адамға тым-тырыс отыру жараспайды. Әндет, шырқашы бір.

Шоферді жол қажытты білем.

... Даланың әр гүлін,

Жинадын сен маған, — деп жалғай түстім. Жалғай түстім де жанарыма шалынған сонадайдағы ақшанқан күмбез тамға сүзіле қарадым. Нағашымның ағаш тамына жапсарлас салынған екен. "Бұл кімдікі болды екен? Екі жыл аз уақыт емес қой, өзгерістер көп-ақ шығар?"

Күмбез там бір бұрыс қалды. Тасалана бастағанда, қайыра қарағым келді. Қарадым. "Ауылдың бір ардақтысы-ау! Әйінің өзі айтып тұр".

Мың болғыр шофер дәл есік алдына түсірді. Жүгіріп үйден үлкенді-кішілер шықты. Ағам, апам, ыстық білектерін мойныма орап, бетімнен сүйді. Тетелес інілерім қол беріп жатыр. Кіші қарындастарым аяғыма оралуда. Көтеріп алып мандайларынан иіскедім. "Ау, менің Ақ әжем қайда осы? Әйде болса неге шықпай жатыр?" Жүрегім тепкіленді.

— Ақ әжем ауырып қалғаннан сау ма? Қайда жүр?

— Шаршап келдің ғой, үйге кір, — деді ағам менің сауалымды естімегендей.

— Неғып тұрсындар, түге, — деді апам іні-қарындастарыма қатқыл дауыс шығарып. — Мына ағаларыңа сабын, су әзірлендер. Әсті-басы шаң шығар. Жуынсын.

— Ақ әжем бір жаққа қыдырыстап кетті ме?

— Ақ әжем анау, ақ тамда! — Кішкене інім өзеннің арғы бетіндегі манағы өзім көрген өлілер мекенін мезгеді.

Одан арғысы сезімімде жоқ. Арманыма қанат байлаған өмірдегі ең асылымды — Ақ әжемді мәңгілікке жоғалтқанымды біраздан кейін ғана пайымдаппын. Өзіме-өзім жаңа келіп жатып: "үнінді сағындым, Ақ әже! Сағынышымды саған қалай ғана жеткізе алармын!" деппін.

Енді менің Ақ әжем мен оның шалының атын қоса шығаруым керек шығар!

1974

ӨГЕЙЛІК

Терезе тық-тық қағылғандай болды. Білте шамның сықсима жарығымен іс тігіп отырған Сұлубике елең ете қалды. Терезеге карап еді, қаңтардың бар үскірігі сонда тұнғандай, мұз-қырау біткен шынының бергі бетін де құрсаулап тастапты. Тағы да тық-тық етті. Сұлубикенің жүрегі аузына тығылды. Әрейленіп, шамның білтесін басты да, көзін тарс жұмып алды: "Мезгілсіз жүрген кім екен бұл?" Тықыл тағы қайталанды. Ол қолындағы бөзді былай ысыра салып, қос тізерлеп оң шынтағымен жер тірей әупірімдеп көтеріле бергенде түсіңкі іші туырлықты сызып өтті. Тосыннан қатты елегізгендіктен бе, кіндік тұсы біз тыққаннан бетер бүре шаншыды. Ішіндегі бір алапат дүлей қос бүйірін аямай тепкіледі. Көзі карауытып, миы айналды, қолқасы аузына тығылғандай лоқсыды. Бойын тіктей беріп, білеулей тартылған мата белбеудің орамын босатқан болды. Сонда да шеміршек қадалған адамша кенсірігінен ғана әрен тыныс алып тұрды. Бұл жолы терезе құл-паршасы шығардай қақырата қағылды.

— Кімсің, ей! — деп қалды Сұлубике суыра тартқан ішін қос қолымен демей түсіп.

— Қорықпа, аш! Мен...

"Құдай-ау, таныс дауыс қой! Кіммін деді?"